

2006-08-31

Konsumentmakt - bara för de starka?

Moderaternas angrepp mot konsumenterna

Inledning

Konsumentfrågorna berör oss alla. Aldrig förr har vi som konsumenter haft så stora valmöjligheter som idag. Men det är inte alltid lätt att göra medvetna och hållbara val. Sverige har idag ett bra konsumentskydd, men trots det befinner sig många konsumenter i underläge. En tämligen färsk undersökning visar att konsumentkollektivet varje år förlorar 20 miljarder kronor p.g.a. problem med varor och tjänster.¹

Moderaterna vill att den starkes rätt ska styra konsumentpolitiken. Konsumenterna ska lämnas till marknadens godtycke. Rådgivning och information till människor, genom t.ex. Konsumentverket, kommunala konsumentvägledare eller märkning kallas av moderaterna för att ”styra över konsumenternas fria val”². Moderaterna tycks inte leva i samma verklighet som Sveriges konsumenter. Hur kan de annars föreslå en politik där de bärande delarna är att:

- Lägga ner Konsumentverket
- Avskaffa de offentliga konsumentvägledarna
- Minska stödet till frivilliga konsumentorganisationer
- Ta bort stödet till rättvise- och miljömärkning
- Näringslivet ska ha veto mot alla förslag på konsumentförbättringar

Vi socialdemokrater vill istället bygga ett samhälle med en stark konsumentpolitik, som inte utelämnar den som väljer fel. Vi vill ha:

- Väl fungerande informationskanaler till konsumenterna
- Konsumentvägledning i hela landet, med en hög och likvärdig kvalitet
- Ett starkt Konsumentverk.
- En stark konsumentrörelse.
- Ett starkt europeiskt konsumentskydd

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen, där vi tar hänsyn till människans behov och förutsättningar och gemensamt tar ansvar för konsumentpolitiskt stöd till alla.

¹ Jordbruksdepartementet 2005 (se Prop. 2005/06:105, sid. 15.)

² Motion 2001/02:L2 s 6.

Moderaternas modell, där marknaden ska få bestämma, utan hänsyn till enskilda konsumenters förutsättningar och behov.

Konsumentpolitik - en fråga om ideologi

Det är för de flesta en självklarhet att vi kan ångra oss och genom öppet köp byta eller lämna tillbaka en vara, att vi får garanti på dyrare saker som vi köper, att vi får rättelse om en vara eller tjänst är felaktig, liksom att vi får information genom t.ex. miljömärkning hur tillverkningen av varan har påverkat miljön. Faktum är dock att ingenting av detta kan tas för givet. Konsumenters rättigheter har vuxit fram genom politiska beslut. Vi socialdemokrater är och har varit starkt drivande både nationellt och internationellt för att ge konsumenterna utökade rättigheter.

Ensam är sällan stark. Det gäller även i vår roll som konsument. Den som inte har tiden, resurserna eller erfarenheten att jämföra och kontrollera olika alternativ, eller kunskapen om sina rättigheter som konsument, blir mer utsatt än andra för marknadens krafter. Synen på konsumentpolitiken är ytterst en ideologisk fråga: Ska vi ha ett samhälle där alla ska med, eller ett samhälle där några lämnas efter?

Har alla konsumenter samma förutsättningar?

På en fri marknad med fullständig konkurrens förutsätts människor ha kunskap om varors ursprung och funktion. Alla antas t.ex. kunna jämföra alla tillgängliga telefon- och elpriser, samt känna till de rättsliga regleringar som finns. Detta liberala synsätt utgår från att alla människor har dessa kunskaper och att alla har samma förutsättningar att ta del av den information som finns.

Moderaterna menar att den information som ges till konsumenterna genom t.ex. tydlig märkning på produkterna och information från Konsumentverket och konsumentvägledare är onödig. Moderaterna menar att alla konsumenter istället på egen hand ska söka information. De skriver att "I världens IT-tätaste land är folk lika kloka och lika duktiga att ta fram information som någon vägledare" och menar att "alla [...] kan låna en dator".³ Moderaterna menar vidare att regeringens politik "[...] vittnar om en felaktig människosyn att inte lita på människors kapacitet att själva kunna värdera varor och tjänster, utan att i stället ivra för statliga myndigheters och verks överinseende av den dagliga konsumtionen."⁴ Moderaterna vägrar således att erkänna att säljaren alltid är bättre informerad än köparen kan vara om en varas eller en tjänsts kvalitet eller egenskaper.

³ Motion 2003/04:L353 Inger René m.fl. (m), sid. 10, och Dagens Nyheter, 28 augusti 2006, sid. 17.

⁴ Motion 2001/02:L2 s 6.

Vi socialdemokrater menar att alla konsumenter har rätt till information och råd vid köp. Människor har inte fullständig information i alla lägen. Alla har inte tillgång till Internet, alla har inte samma förkunskaper och möjlighet att tillgodogöra sig informationen. Människor har helt enkelt olika förutsättningar. Vi vill att människor ska kunna vara konsumenter på lika villkor. Därför är socialdemokraternas ambition att underlätta för alla konsumenter genom tydlig, korrekt och lättillgänglig information samt rådgivning. Därför anser vi att det behövs ett omfattande förebyggande arbete. Vi vill se en aktiv konsumentpolitik som gör att konsumenterna ges förutsättningar att handla hållbart. Det ger trygghet och utveckling.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen som innebär gemensamt finansierad och av myndigheterna framtagen information och råd till alla konsumenter. Moderaternas modell, där den information som konsumenterna erbjuds enbart är företagens egna.

Moderaterna - ett hot mot konsumentvägledningen

Idag saknar 31 av landets 290 kommuner helt konsumentverksamhet. Det betyder att ungefär 800 000 invånare, eller nästan 9 procent av Sveriges befolkning, är helt utan kommunal konsumentvägledning. Majoriteten av dessa kommuner styrs av borgerliga koalitioner. Man kan anta att det skulle se ut på samma sätt i hela Sverige om moderaterna fick bestämma. I en motion i riksdagen nyligen slår de fast att ”problem och missförstånd” mellan företag och konsument är något vi konsumenter får lösa själva: ”Offentligt finansierade konsumentrådgivare är inte det bästa sättet att använda skattebetalarnas pengar, eller att stärka konsumenternas intressen. Uppkomna problem och missförstånd torde i de allra flesta fall kunna hanteras på frivillig väg.”⁵

I augusti 2006 konstaterar moderaternas andre vice ordförande Kristina Axén – Olin att konsumentvägledningen i Stockholm är ”[...]definitivt ingen angelägenhet för staden att hålla på med[...]Vem som helst kan när som helst gå in på nätet och få konsumentinformation gratis.”⁶

Moderaterna glömmer att alla konsumenter inte har obegränsad tillgång till Internet. Kommunernas konsumentvägledning är för många av stor betydelse. Konsumentvägledarna har den expertis som krävs för att kunna ge ett snabbt och säkert svar på hur du som konsument kan gå vidare.

⁵ Motion 2005/06:L310 sid. 8.

⁶ Dagens Nyheter, måndag 28 augusti 2006, sid. 17.

Vi socialdemokrater vill utveckla konsumentvägledningen och se till att den håller en hög och likvärdig nivå i hela landet. För oss är det en välfärdsfråga. Närhet till råd och stöd är en viktig förutsättning för att nå dem som är i störst behov av sådan hjälp. De konsumenter som drabbas hårdast är de löntagare med lägst inkomster, för vilka varje inköp har stor betydelse för hushållsekonomin, och de konsumenter som har bristande språkliga förutsättningar. För dessa konsumenter spelar den kommunala konsumentvägledningen en särskilt viktig roll. Vi vill ge även dessa människor konsumentmakt.

Men det är inte bara enskilda konsumenter som vinner på en kontinuerlig förebyggande konsumentvägledning, utan det är också samhällsekonomiskt lönsamt.⁷ Det faktum att kommunerna kan tjäna pengar på att stödja och hjälpa kommuninvånarna borde därför vara en stark drivkraft för utökad konsumentverksamhet.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen som innebär en utvecklad konsumentvägledning med en hög och likvärdig nivå i hela landet. Moderaternas modell, där den kommunala konsumentvägledningen läggs ned.

Moderaterna vill lägga ned Konsumentverket

Konsumentverket är en statlig myndighet med uppgift att ta tillvara konsumenternas intressen. De arbetar med konsumentfrågor av skiftande slag, som reklam och avtalsvillkor, konsumentinformation, hushållsekonomi, varors och tjänsters säkerhet, kvalitet och miljöpåverkan.

Moderaterna vill att Konsumentverket inte längre ska ge råd och stöd till allmänheten, utan endast ha vissa myndighetsutövande funktioner. Det innebär att moderaterna vill avskaffa en stor del av Konsumentverkets verksamhet.⁸ De delar av verksamheten som moderaterna anser ska finnas kvar vill de flytta till Konkurrensverket:

Vi socialdemokrater vill ha ett modernt och vasst Konsumentverk. Stora förändringar har skett för konsumenterna under senare tid. Det ställer högre krav på oss konsumenter och på konsumentpolitiken. De områden som ska ligga i fokus för myndighetens arbete under de kommande åren är elektronisk kommunikation, säkra varor och tjänster, hållbara konsumtions- och produktionsmönster, och frågor kopplade till den ökande kommersiella pressen, särskilt den som har barn som målgrupp.

⁷ TNS Gallup 2004, se Prop. 2005/06:105, sid. 45.

⁸ Motion 2003/04:L353, sid. 10.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen som innebär ett modernt och vasst Konsumentverk. Moderaternas modell, där Konsumentverket läggs ned.

Moderaterna vill begränsa Konsumentombudsmannens möjligheter

Konsumentombudsmannen, KO, övervakar att företagen följer konsumentskyddslagstiftning såsom marknadsföringslagen, avtalsvillkorlagen, produktsäkerhetslagen och distansavtalslagen. KO kan idag självständigt driva konsumenternas intressen gentemot företag i domstol. Bland annat kan KO ingripa mot vilseledande reklam och marknadsföring, oskäligen avtalsvillkor, felaktig prisinformation eller farliga produkter. I en tvist mellan en konsument och en näringsidkare får KO, på försök fram till 2011, företrädare konsumenten som ombud om tvisten är av betydelse för rättstillämpningen eller om det annars finns ett allmänt konsumentintresse av att tvisten prövas.

Konsumentombudsmannens möjlighet till biträde var tidigare begränsad till att gälla finansiella tjänster. I samband med att lagen våren 2006 förlängdes till 2011 utökades den till att gälla tvister på hela konsumentområdet.

Moderaterna motsatte sig både förlängningen av försökslagen till 2011 och utvidgningen till andra områden än det finansiella: ”Vi motsätter oss såväl den föreslagna utvidgningen som förlängningen”.⁹ De vill istället skapa ett ”nätverk för utomrättslig, gränsöverskridande tvistlösning”¹⁰, som de menar skulle ge konsumenterna ”stor egenmakt att lösa problem utan att behöva gå till domstol”.¹¹

Vi socialdemokrater menar att konsumentombudsmannens möjlighet att företrädare konsumenten som ombud vid allmän domstol och kronofogdemyndighet har haft flera positiva effekter genom en ökad medvetenhet om konsumentskydd och konsumentskyddande civilrättslig lagstiftning, både hos konsumenterna och näringsidkarna. Vi vill därför fortsatt ha en stark konsumentombudsman, som har möjlighet att företrädare konsumenterna i domstolsärenden på alla konsumentområden.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen där konsumentombudsmannen har möjlighet att företrädare konsumenterna i domstolsärenden på alla områden. Moderaternas modell,

⁹ Motion 2005/06:L18 av Inger René m.fl. (m)

¹⁰ Motion 2005/06:L18 av Inger René m.fl. (m)

¹¹ Motion 2005/06:L18 av Inger René m.fl. (m)

där konsumentombudsmannens möjligheter att föra konsumenters talan i domstol försvinner.

Moderaternas politik försvagar konsumentorganisationerna

Konsumentverket får drygt 4 miljoner som ska delas ut till organisationer och forskningsprojekt som rör konsumentfrågor. I år finns ett projekt som syftar till att nå språksvaga grupper och sådana projekt som är inriktade på ändrade konsumtionsmönster prioriterade. Dessutom får organisationer som Sveriges konsumentråd statligt stöd till sin verksamhet.

Men även konsumentföreningarna får en tuffare tillvaro med moderaternas politik. Moderaterna vill fasa ut anslagen till konsumentorganisationerna. Enligt moderaterna finns det inte skäl för staten att ge stöd till enskilda föreningar.

Vi socialdemokrater anser att konsumentrörelsen har en viktig roll i konsumentpolitiken och bör stöttas för att bli starkare. Konsumentorganisationer kan på ett friare sätt än en myndighet bilda opinion mot eller för vissa typer av produkter och tjänster, och därigenom bidra till utveckling i konsumenternas intresse. De frivilliga organisationerna har fungerat som pådrivare och förnyare av etablerad verksamhet. De har spelat en viktig roll för konsumentpolitikens utveckling. Sveriges medlemskap i EU har dessutom inneburit att de frivilliga organisationernas arbete idag är av större betydelse än tidigare. Stödet till konsumentorganisationerna behövs.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen som innebär fortsatt stöd till konsumentrörelsen. Moderaternas modell, där stödet till konsumentorganisationerna försvinner.

Stöd till märkning försvinner med moderaterna

Idag finns det många typer av frivillig märkning som kan hjälpa dig som konsument att snabbt få information om en vara. Det kan handla om miljömärkning som Svanen, nyckelhålmärkning, ekologisk märkning eller rättvisemärkning. Dessutom finns särskilda regler för märkning av livsmedel och krav på ursprungsmärkning av nötkött, fisk, ägg färsk frukt och honung.

Moderaterna vill att all märkning ska vara frivillig: ”Märkning av varor (etisk märkning, jämställdhetsmärkning, miljömärkning etc.) skall vara frivillig.”¹² De

12 Motion 2003/04:L353 av Inger René m.fl. (m), sid. 13.

beskriver denna form av information till konsumenterna som "hysteri": "Det finns dock risk att konsumenterna missgynnas när hysterin avseende speciell etisk märkning, jämställdhetsmärkning eller andra detaljmärkningar leder till minskat utbud och ökade kostnader."¹³ I sin budgetmotion för 2006 föreslår moderaterna att anslaget till miljömärkning fasas ut och att allt stöd till ekologisk märkning försvinner.¹⁴

Nyligen röstade EU-parlamentet för att närings- och hälsopåståenden vid märkning ska vara så rättvisande som möjligt. En produkt som marknadsförs med hälsopåståenden får alltså inte innehålla för höga mängder socker, fetter, salt eller alkohol. De hälsopåståenden som används ska också kunna beläggas vetenskapligt. Det var ett bra beslut, som moderaterna var emot. Den moderate EU-parlamentarikern Christofer Fjellner anser att konsumenterna inte har rätt till korrekt information om vad livsmedel betyder för hälsan. Han skriver: "Vi har var och en ett ansvar för vår hälsa och vad vi stoppar i oss. Vi kan inte överlåta till politiker att avgöra vad vi ska äta."¹⁵ I moderaternas röstförklaring framgår också att moderaterna menar att: "Det finns ingen absolut sanning om vad som är skadligt eller nyttigt, nya rön tillkommer och gamla sanningar omprövas vilket gör det direkt olämpligt att genom politiska beslut tvinga medborgarna till ett visst beteende. Politiska beslut kan varken säkerställa att medborgarna äter allsidigt eller avgöra enskilda produkters nytthet i sitt sammanhang."¹⁶

Ytterligare ett exempel är moderaternas syn på information om etiska fonder. De deklarerar att: "Vi motsätter oss att Konsumentverket speciellt skall verka för särskild information om etiska fonder. Vad som för tillfället anses politiskt korrekt och därmed etiskt torde svänga med opinionen, och således förändras relativt ofta. Allmän information om olika fonders innehåll torde vara tillräcklig, emedan den redan är omfattande och fungerar väl."¹⁷

Vi socialdemokrater menar att det är viktigt att se till att konsumenterna får bästa tillgängliga information. Varudeklarationer och olika typer av frivillig märkning är ett bra sätt att ge konsumenter information för att kunna fatta sina egna beslut. Du ska som konsument kunna få veta om arbetarna har haft skäliga villkor eller om produkten är miljövänlig. Konsumenter ska kunna använda upplysningar om livsmedlets ursprung för att välja bort livsmedel från ett land som de av någon anledning inte gillar eller inte har förtroende för eller medvetet välja varor från ett land som uppfattas som positivt. Någon vill välja det som är producerat i det egna

13 Motion 2001/02:L2, sid. 12.

14 Motion 2005/06:FiU1 sid. 206.

15 <http://www.europa.moderat.se/?page=3&id=411>

16 <http://www.europa.moderat.se/?page=3&id=410>

17 Motion 2001/02:L2 sid. 14.

landet, en annan kan vilja stötta u-länder. Konsumenten kan ha varierande skäl för sina val. Det kan handla om hur du uppfattar kvalitet och säkerhet, att du vill främja det öppna landskapet i din hembygd eller att du vill ha varor som är producerade med hänsyn till miljö och etik. Tillgänglighet till information är ett måste om det ska vara enkelt för konsumenten att göra medvetna val. Därför är det viktigt att fortsatt stödja miljö- och rättvisemärkning. Därför är det viktigt med lättillgänglig information om etiska fonder. Därför är det viktigt att arbeta för obligatoriska näringsdeklarationer på livsmedel och utökad ursprungsmärkning. Och för alla allergikers skull ska näringsdeklarationer på livsmedel vara obligatoriska.

Vi socialdemokrater vill ha bättre märkning för att konsumenterna lättare ska kunna göra val efter sina önskemål.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen som innebär bättre märkning och tydligare information om varor och tjänster. Moderaternas modell, där obligatorisk märkning försvinner och stöd till frivillig märkning, som miljömärkning, avskaffas.

Ska Svenskt Näringsliv ha veto mot konsumentförbättringar?

Sverige har idag ett bra konsumentskydd. Förändringar av konsumentlagstiftningen skickas alltid, innan regeringen lämnar ett förslag till riksdagen, på remiss till alla berörda organisationer, däribland Svenskt Näringsliv och Sveriges Konsumentråd. De har då möjlighet att påpeka eventuella brister i förslagen utifrån sin organisations synvinkel.

Den moderatledda högeralliansen har kommit överens om att alla nya lagar och regler som berör företagen ska granskas av ett nytt offentligt organ med samma oberoende ställning som lagrådet innan lagförslagen får träda ikraft. Granskningen ska se till att inga nya regler får införas utan att de utformats så att de uppnår sitt syfte på enklast möjliga sätt för företagen.¹⁸

Moderaternas företagarråd skulle ge näringslivet, men inte konsumenterna, möjlighet att överpröva demokratin och hindra förslag som förbättrar för konsumenterna. Säljaren ska få veto mot reglerna som gäller för handel, men inte köparen. Ett sådant företagarråd som får i uppdrag att pröva demokratiska beslut

¹⁸ Motion 2005/06:m924 s 51.

så att lagarna endast ska vara enkla för företagen skulle kunna göra det mycket svårt att få igenom beslut som är bra för konsumenterna.

Vi socialdemokrater vill kontinuerligt arbeta för att lagstiftningen ska vara enkel för företagen och samtidigt garantera ett högt konsumentskydd. Vi vill inte att några andra instanser än de som ingår i det demokratiska systemet ska ha veto på föreslagna lagstiftning.

Valet den 17 september står mellan två konsumentpolitiska alternativ: Den socialdemokratiska modellen som innebär att beslut om konsumentlagstiftning fattas av riksdagen, utan att näringslivet har veto på förslagen. Moderaternas modell, där ett företagarråd först ska godkänna alla förslag på ändringar i konsumentlagstiftningen.

